

NÉZŐTÉR

Dimény Patrícia

EZ CSAK EGY MONOLÓG...

Sok mindent gondolunk a csendről. Az ember csendjeiről. Arról, hogy a hallgatás valójában elfojtás. De minek az elfojtása? Annak, ami megmagyarázhatatlan? Ami leírhatatlan? Ami van, ami nincs? Egy biztos: a csendjeink kellene, hogy éljünk. Túléljünk. A zsúfolt vagy monoton mindennapokban ránk törnek az ajtót a váratlan események. Olyan élethelyzetek, amelyekben a csend időt hagy elmélkedni, megnyugtat, kicsit szétszed és kicsit összerak. A csend végül is elfogadás.

A Csíki Játékszín 2024/2025-ös évadának első felében, októberben mutatta be a társulat egy mikrocsoportja Hatházi András *Kovács János meghal* című drámáját. A kamaratermi előadás részletről részletre, pillanatról pillanatra – ha úgy tetszik –, szívdobbanásról szívdobbanásra vezet végig az elcsendesedés és a gyász folyamatát, a címszereplő férfi halálos betegségének kiderülését, agóniáját, a körülötte élők elő- és utógyászát. A dráma főszereplője Kovács András (Kovács János fia), az ő szemszögéből éljük át ezt a halál körüli, az előírásokat mindenben követő hercehurcát. De valójában ki is a főszereplő? Hiszen a cselekmény egy középpont körül forog. Viszont a környezet és annak szereplői ugyanolyan elszenvedők, mint maga az alany. Itt tehát csak hátramaradottak vannak. A másik fél egy pont a történet végén. Vagy kettőspont egy másik folytatásában?

Az előadás rendezője, Dálnoky Csilla a drámaszöveg és a szereplők tekintetében is szorosabbra húzta a fűzőt. Ezek a húzások az előadás koncepcióját tekintve pedig roppant előnyösnek bizonyulnak. A masszívabbra gyúrt cselekményben hangsúlyosabbá válik maga a folyamat (betegség, kezelések, temetés és gyász időszaka), Kovács András belső, lelki megélése. A tömörség az előadás tempóját is erőteljesen befolyásolja. Voltaképpen egy pontosan szerkesztett, szoros jelenetkezést látunk, amelyet a szövegbe ágyazott humor, az élőzene dramaturgiája és a zsigeri színészi játék fűszereznek meg.

A rendező három színésszel és egy zenésszel dolgozik. Kovács András egy korban hozzá közelebb álló színész, Vass Csaba játssza. A megannyi „többi karakter” feladata pedig két fiatal színészre, Nagy Gellétre és Ferencz Ádámmra vár. Egy biztos középpont és az őt körülkeringő figurák. Sűrítés és cross casting. Nemtől és kortól függetlenül játszanak a színészek fiatal keresztlányt, feleséget, idős doktort, komát, piaci kofát, szomszédasszonyt. Voltaképp le- és felveszik karaktereiket a különböző felsőkkel és kiegészítőikkel együtt. Mindenki jön-megy a történetben. Kevesen csupán csak a megemlítés szintjén jelennek meg (például Sandu és Duci). A két színész váltásaiban hétköznapi alakokat, archetípusokat látunk, mindemellett sikerül úgy megalkotniuk a karakterek különbségeit, hogy azok összetevészetlennek legyenek. Ehhez pedig különféle technikákat használnak: hanghordozás (piaci kofa), sztereotípiák (a folyosón várakozó nagyszájú és szűkszavú emberek), attitűdbeli (Sabo doktor, temetkezési vállalkozó) stb. Ezek a karakterek Kovács András mellett karakánabbak, míg van, aki ugyanolyan vagy még rezignáltabb, például Kovács Mária, András édesanyja vagy Imrezolti, a családorvos. A kapcsolatrendszerek, viszonyok átláthatóan letisztázódnak. Azaz a színészi játék terén, a történet szempontjából maradnak az életre való elhallgatások, titkok, lezáratlan vagy felbontatlan diskurzusok. Kovács András karaktere egyszerre próbál két lábbal a földön járni, és valami elveszett, komor lelkiállapot mezsgyéjén ugrálni. A színész egyszerre elbeszél, monologizál és lép vissza a jelenetbe a többi szereplőhöz. Játékában elegyedik a rációra és a reményre, a tenni akarásra való hajlam, valamint a tehetetlenség és engedékenység (sört visz haldokló édesapjának, édesanyja tiltására beengedi a volt munkatársakat látogatóba.) Fokozatosan és észrevétlenül pedig a megtörés szilánkjai is kivillannak játékából. Néhanyszor saját magát nevet. Halandóságán, a nyomokon, amelyek rajta maradtak. Mindezt könnyedén, állandóan felocsúdik és visszaesik.

Az előadás puritán, fekete térben játszódik, amelyben a minimalizmus jegyében egy szék, egy faláda és két ruhaállvány díszesleg, valamint a jelmezként funkcionáló kabátok, kimonók, sportmelegítők stb. A jelmezek és a díszletelemek rendeltetése fluiddá válik: Kovács András fekete kabátja egyszerre édesapja, édesapjának emléke, később fekete halotti lepel. A faláda árus kofák ládája, asztal, koporsó. Vagy csak láda. A ruhadarabok az előadás egy bizonyos pontján (akár a már említett fekete kabát) lekerülnek „karaktereiről”, és ők maguk jelölik majd a karaktereket. Pontosabban, a felgyülemlő embereket egy életben. Akik csak gyűlnek és halmozódnak a mondataikkal, vigaszaikkal, jelenlétükkel. A folyamatosan cserélődő felsők

összhatása az egyszerűsége alapoz. Semmilyen stilizált, konkrét korszakra szabott vagy absztrakt darabot nem látunk a színészeken. Nem is ez a cél. Kicsit „túrkálós esztétika” vonalat képvisel, a fogalom legnemesebb értelmében. Pont ezektől a szimpla, épp mintás, színes vagy a konkrétumokra emlékeztető darabok – orvosi köpeny, szürke női garbó stb. – az időtlenség és a vidéki „divat” kuriózumát adják.

A zene és a fények kéz a kézben hatják át a cselekményvonalat. Boldizsár Szabolcs fuvolajátéka építi tovább az előadás érzelmi vonalát. A szituációkból és az előregördülő momentumokból lecsapódva születik meg a zene, egy-egy szóismétlésből, *jaj*-ból is, amire aztán rétegződik több téma vagy motívum. A fuvolajáték adott ponton válaszként is felcsendül egy jelenet után. A hangokból zene lesz, ez a zene pedig olyan médiummá válik, amely fokozza a kimondottat és kimondatlant, a szöveget (információt) és a játékot (átélést).

A fények használata, ahogy a zene esetén is: indokolt pillanatokban történik, illetve megfelelő mértékben. Ugyan a játék totálfényben folyik, beékelődnek olyan váltások, vagy inkább árnyalt pillanatok, amelyek a percepcióra kellőképpen hatnak. Példaként a halványuló és sötétbe burkoló pontokat vagy a csupa alkonyra emlékeztető narancsszínű lámpafényt és a sötét kombinációját tudnám felhozni.

Az előadás zsenialitása a csendek használatában rejlik számomra. Kovács András egy adott ponton csak annyit tud mondani: Ez csak egy monológ. Aztán nem hangzik el semmi, csak a csöndje. Két oldal belső vívódás és szüntelen válaszkérés helyett látjuk a gombócot a torkában. És próbálkozik, újból és újból nekifog. Semmi. Megszületik a gyönyörű kontraszt a kint és a bent, pontosabban a zajos külvilág és annak szereplői s az egyén világa között. Csend és káosz.

A *Kovács János meghal* tematikájával nem nehéz azonosulnia a nézőnek. Közvetve vagy közvetlenül mindenki megélte, vagy képes átérezni egy szeretett személy elvesztését. Még inkább azt a „körítést”, elintézni való feladatsort, ami ezzel jár. Az emberek viselkedése, hozzáállása, a kapcsolatok dinamikájának megváltozása ezeknél a fordulópontnak számító eseményeknél követhető le igazán. A természetünk és az ösztöneink, de pontosabban az ösztönös tetteink azok, amelyek izgalmassá és irtózatosan bonyolulttá teszik a feldolgozás folyamatát. Az előadás tempója, Kovács András próbálkozásai, tettei iramos lendülettel követik egymást. A halál bekövetkezte vilanásszerű, a temetés ehhez képest lassúbb, a temetés szervezése viszont ismét gépies és gyors. Aztán sluszpász, ennyi volt. Vége. A humor (karakterek

és párbeszéddek szintjén) egyensúlyozza és teszi emészthetővé a történetet. Ezzel a kettősséggel szintén találkozunk a mindennapokban. Az abszurd, már-már groteszk helyzetek mellett a legalább ennyire abszurd és groteszk önreflexiók, „őszinte vallomások” hatnak ránk, határoznak meg bennünket.

Dálnoky Csilla *Kovács János meghalja* gyökereinél fogva mutatja fel nekünk Hatházi András szövegét. Úgy szceníroz és ad egy szinttel több tartalmat, ízt az eredeti darabnak, hogy elvesz, de hozzá is tesz valami nagyon elemi: a csendeket. Az előadás minimalista kereteit teljesen kimaxolja, se kevesebb, se túlvállalóan több nem akar lenni. Mérték és érték.

Hatházi András: *Kovács János meghal*. Szereplők: Vass Csaba, Nagy Gellért, Ferencz Ádám, Boldizsár Szabolcs. Rendező: Dálnoky Csilla. Díszlet- és jelmeztervező: Keresztes-Nyíró Anna. Zene: Boldizsár Szabolcs. Hangosító: Tordai István. Világosító: Duka Árpád.